

Ileana OANCEA,
Nadia OBROCEA
(Universitatea de Vest din
Timișoara)

Eugeniu Coșeriu și Gheorghe Ivănescu. Mari concepte ale lingvisticii

Abstract: (Eugeniu Coșeriu and Gheorghe Ivănescu. Great concepts of linguistics) In Romanian linguistics the theoretical vocation manifests in the works of Eugeniu Coșeriu, belonging to the Romanian diaspora, Sextil Pușcariu and Gheorghe Ivănescu. They have not developed or applied the most significant theories of general linguistics but they have created themselves a linguistic doctrine with strong explanatory meanings, Eugeniu Coșeriu being, moreover, in this regard, the linguist who thought the language in all its complexity in what he called integral linguistics. Eugeniu Coșeriu and Gheorghe Ivănescu have a high affinity, because they belong to The Linguistics School of Iași, even if Coșeriu studied only one year in Iași. We intend to dwell on what seemed to be more revealing from the works of the two linguists, i.e. some concepts with the aspiration to solve the fundamental problems of the study of linguistics: regarding the linguistics of Coșeriu, the trichotomy speech – language – discourse, and three types of linguistics: the linguistics of speech, the linguistics of languages, the linguistics of discourse, and, in the case of George Ivănescu, the concept of "the linguistics of literary languages" that opposes "the linguistics of popular languages", a fundamental dichotomy for linguistic diachrony. Moreover, the relationship between the thinking of Eugeniu Coșeriu and Gheorghe Ivănescu began to be under discussion and it distinguishes an important issue for the current Romanian linguistics: the recovery of the integral linguistics in Romania.

Keywords: Eugeniu Coșeriu Eugene, Gheorghe Ivănescu, Romanian linguistics and the theoretical perspective, the linguistics of literary languages, the linguistics of popular languages, the linguistics of speech – the linguistics of languages – the linguistics of discourse, speech – language – discourse

Rezumat: Vocația teoretică în lingvistica românească se manifestă exemplar în opera lui Eugeniu Coșeriu, aparținând diasporei românești, și la Sextil Pușcariu și Gheorghe Ivănescu. Ei nu au dezvoltat sau aplicat teoriile cele mai semnificative din lingvistica generală, ci au creat ei înșiși o doctrină lingvistică, cu puternice valențe explicative, Eugeniu Coșeriu fiind, de altfel, în această privință, cel care a gândit limbajul în toată complexitatea sa în ceea ce el a numit lingvistica integrală. Eugeniu Coșeriu și Gheorghe Ivănescu au afinități referitoare la faptul că se leagă de Școala lingvistică ieșeană, chiar dacă E. Coșeriu a studiat numai un an la Iași. Ne propunem să ne oprim asupra a ceea ce ni s-a părut că este mai revelator în opera celor doi lingviști, la unele concepte cu aspirația de a rezolva studierea unor probleme fundamentale ale lingvisticii: în ceea ce privește lingvistica lui Eugeniu Coșeriu, tricotomia vorbire – limbă – act lingvistic (sau discurs), și cele trei tipuri de lingvistică, lingvistica vorbirii, lingvistica limbilor și lingvistica discursului, iar, în cazul lui Gheorghe Ivănescu, conceptul de „lingvistică a limbilor literare”, care se opune „lingvisticii limbilor populare”, dicotomie fundamentală pentru diacronia lingvistică. De altfel, relația dintre gândirea lui Eugeniu Coșeriu și a lui Gheorghe Ivănescu a început să fie luată în discuție și ea distinge o problemă importantă pentru lingvistica românească actuală: recuperarea lingvisticii integrale în România.

Cuvinte-cheie: Eugeniu Coșeriu, Gheorghe Ivănescu, lingvistica românească și perspectiva teoretică, lingvistica limbilor literare și lingvistica limbilor populare, lingvistica vorbirii – lingvistica limbilor – lingvistica discursului, vorbire – limbă – act

În finalul cărții de interviuri cu Eugeniu Coșeriu, *Lingvistica integrală*, realizate de Nicolae Saramandu, în anul 1996, marele lingvist român sublinia, ca un corolar la întregul dezvoltare a gândirii sale lingvistice: „În știință orice problemă particulară este bazată pe o concepție pe care trebuie să o cunoști. Dacă constăți că nu există coerență într-o anumită concepție, trebuie să critici concepția însăși. Așa au făcut, de exemplu, Saussure și Hjelmslev” (Coșeriu 1996, 171). Este ceea ce a dezvoltat Eugeniu Coșeriu în lingvistica mondială.

În *Lecții de lingvistică generală*, Eugeniu Coșeriu precizează că teoria este fundamentală, altfel spus: în relația dintre teorie și studiul empiric în lingvistică, „teoria se prezintă înainte, în timpul și după studiul empiric” (Coșeriu 2000, 41). De altfel, tot Eugeniu Coșeriu insistă în lucrarea citată, într-o ultimă frază, iluminant în acest sens: dezvoltarea lingvisticii în România este remarcabilă ca amploare, lărgime de interese și informații. Se aplică metodele moderne de cercetare și concepțiile noi. Ar trebui stimulate preocupările în direcția stimulării concepțiilor și a teoriilor” (Coșeriu 2000, 171).

Lingviții români care au avut un interes special pentru latura teoretică a cercetării, mai mult chiar, care și-au construit un corpus de principii teoretice cu mare forță explicativă, extrase din complexa ambianță a unor epoci cu o profundă propensiune spre conținutul doctrinar al cercetărilor lingvistice, sunt Sextil Pușcariu și G. Ivănescu. Despre ambii, Eugeniu Coșeriu, creatorul lingvisticii integrale, s-a exprimat elogios, cu G. Ivănescu a avut și o relație personală, Coșeriu plecând apoi în Occident, în Italia, Montevideo și Tübingen, unde va deveni celebru, fiind considerat chiar un lingvist pentru secolul al XXI-lea (Kamei *apud* T. Măianu-Morita 2002-2003, 101). Relația cu G. Ivănescu a continuat, totuși, dar cu dificultate, mai ales epistolar, ea fiind întemeiată pe sentimentul legăturii lor cu coala lingvistică ieșeană și pe o enormă prețuire.

A posteriori, aplicând viziunea coșeriană, care a deschis noi orizonturi în lingvistică, devenit știință totalizatoare, integratoare, o lingvistică antropologică, Sextil Pușcariu și G. Ivănescu îi demonstrează valoarea gândirii lor lingvistice ca tot atâtea parcursuri semnificative în acest câmp al întemeierii teoretic-conceptuale în știința limbajului. Ceea ce este important de reținut este faptul că drumul asumării doctrinei coșeriene în lingvistica românească poate fi descoperit și în raportarea ei la această experiență teoretică românească, din opera, într-un anumit sens fondatoare, a celor doi lingviști, ea întâlnindu-se în esența ei cu cea coșeriană. Situată la nivelul cel mai înalt, de natură epistemologică, efortul lor poate fi, astfel, valorizat din perspectiva coșeriană a *întemeierii conceptuale*, într-un demers integrator în esența lui.

Idealul coșerian, de natură fondatoare, constructiv, străbate opera celor doi mari lingviști români: la Sextil Pușcariu, ca eful colii lingvistice din Cluj, și la G. Ivănescu, reprezentant al colii lingvistice ieșene, întemeiate de A. Philippide, aflat pe o altă spirală temporală, fiind contemporan cu Eugeniu Coșeriu, care dezvoltă o prodigioasă activitate lingvistică în Occident, pe care G. Ivănescu o cunoștea și o urmărea de la distanță impusă de izolarea României de lumea Occidentală, o relație, pe care abia acum o putem deduce din ceea ce s-a publicat în *arhiva Ivănescu* de la Iași și care a avut o anumită intensitate și o anumită vibrație intelectuală, pe care cei doi protagoniști au putut-o manifesta în scrisori, de-a lungul anilor.

Sextil Pușcariu, G. Ivănescu, Eugeniu Coșeriu, iată o triadă care exprimă aspirația spiritului românesc către o cunoaștere integratoare, generalizatoare, de natură enciclopedică, ar spune Mircea Eliade, pe care o credea o caracteristică a spiritului românesc în cultură.

În ceea ce privește poziția lui Sextil Pușcariu, apelăm la analiza lui Mircea Borcilă, cel mai important exeget al lui Eugeniu Coșeriu, și ca atare cel care se afla în poziția privilegiată pentru a putea descoperi „sâmburele” coșerian din gândirea marelui lingvist clujean, mai mult chiar, pentru a demonstra faptul esențial că gândirea lingvistică a lui Sextil Pușcariu poate fi considerată o piatră unghiulară pentru coala lingvistică clujeană, care și-a asumat și a dezvoltat pe aceste baze, puse anticipativ de Sextil Pușcariu, lingvistica elaborată de Eugeniu Coșeriu, în cadrul unui efervescent Centru de studii integraliste, inițiat și condus

de Mircea Borcil , i aflat la început sub atenta îndrumare a lui Eugeniu Co eriu însu i (cf. Oancea, Obrocea 2013).

În studiul *Cu privire la concepția fondatoare a lui Sextil Pușcariu*, 2015, Mircea Borcil red mai întâi aprecierile lui Eugeniu Co eriu din interviul acordat lui Eugen Munteanu, în 1992, în revista „Cronica”. Eugeniu Co eriu subliniaz faptul c Sextil Pu cariu a reu it s -și creeze o concepție proprie, adecvată nu doar „naturii”, esenței limbajului în general, ci i identit ții cultural-istorice proprii limbii române. Pe temeiul acestei concepții, Sextil Pușcariu a putut să realizeze nu doar un program de cercetare și o școală la Cluj, ci chiar să furnizeze fundamentele unei științe naționale românești în lingvistic . Sextil Pu cariu a avut i o extraordinar de intens activitate academic : a fost primul Rector al Universit ții „Dacia superioară”, director al Muzeului Limbii Române și editorul prestigioasei reviste „Dacoromania”.

Dezvoltat în perioada 1910-1921-1924, înregistr m la Sextil Pușcariu o mutație radical față de bazele neogramatice ale formației sale inițiale (la Leipzig), el trăind într-o epoc de revizuire a concepțiilor fundamentale ale lingvisticii, altfel spus, după formularea lui Mircea Borcil , a „*fundamentelor conceptuale ale lingvisticii*” (Borcil 2015, 30). Necesitatea unei revizuirii a concepției despre esența limbii (ascendent al studiului empiric, în raport cu teoria) îl situeaz pe Sextil Pușcariu în vecinătatea poziției lui Wilhelm von Humboldt, vizând deschiderea antropologic a lingvisticii (altfel spus, ca știință primară a antropologiei); r t cirii naturaliste a spiritului pozitivist, Sextil Pu cariu îi opune „natura esențial-intuitiv i cognitiv a limbajului” (Borcil 2015, 31). Mircea Borcil descoper în formul rile acestuia, „o aproximare clar a celor dou dimensiuni decisive pentru definirea esenței limbajului, care constituie punctele cardinale, de reper pentru întreaga istorie a gândirii europene în acest domeniu: *semanticitatea i intersubiectivitatea* (sau *alteritatea*), la care se adaug , ca fundal, desigur, *creativitatea fundamental a culturii* (universalii primare co eriene)” (Borcil 2015, 32). Ceea ce, de fapt, subliniaz Mircea Borcil este c Sextil Pu cariu este un *mare precursor al lingvisticii integrale* (Borcil 2003). Concept central, definitoriu pentru doctrina lingvistic coșeriană, conținând în el însuși și explicând deopotriv „*revoluția coșeriană*”, *integralismul lingvistic* subsumeaz elementele specifice noii abord ri, care este deopotriv i o nou „*atitudine*” epistemologic în lingvistic : lingvistica – știință a culturii, abordarea finalistă, antipozitivismul, raportarea la universul teoretic în toat amploarea lui, cea cu adev rat semnificativ .

tiința autentică presupune creativitate. Noam Chomsky consider c exist dou tipuri de creativitate, cea care se bazeaz pe reguli i cea care schimb regulile. Sextil Pușcariu a găsit în textura științifică a epocii lui acei germeni care profilau o nouă concepție lingvistic , manifestat pe un fond contradictoriu, în epoca lui, prefigurând cu str lucire o nou „*cale*”: antipozitivist i mentalist .

G. Iv nescu aparține a unui alt timp istoric și unui alt spațiu cultural, cel ieșean, interferându-se, ca asistent, cu Eugeniu Co eriu, student în anul I. A avut, ca i Sextil Pușcariu, o puternică vocație teoretizantă, într-o epoc accentuat teoretic . G. Iv nescu s-a plasat pe teritoriul limbii istorice la nivelul a ceea ce Eugeniu Co eriu numea lingvistica idiomatice , a limbilor. Aici el introduce în disputa dintre neogramatici i idealii ti, pe care el o dep e te în sens idealist (dicotomia fiind prezent în cartea lui Karl Vossler, *Positivismus und Idealismus in der Sprachwissenschaft: eine sprachphilosophische Untersuchung*, 1904), o distincție cu adevărat inovatoare. El pune la orizontul științei limbii o dicotomie, pe care o consider m fundamental , „f r corelativ în știința limbii”, și anume cea dintre *lingvistica*

limbilor literare și *lingvistica limbilor populare*, aplicat la cea mai importantă istorie a limbii române, publicat în 1980, la Editura Junimea, Iași. Doctrina este, astfel, validată în această complexă istorie a limbii române, ceea ce nu s-a realizat până atunci, și nici după aceea, în știința limbii, în România.

Din complexitatea unor curente antinomice de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, lărgind viziunea neogramatică în context vosslerian, în care regsim opozițiile devenite fundamentale: *natur*, *cultur*, *limb popular*, *limb literar*, G. Ivănescu realizează nu doar o sinteză coerentă și profund explicativă, la nivelul lingvisticii generale, ci o meditație la nivelul de *obiect al lingvisticii*, o originală contribuție românească la *evoluția conceptuală a lingvisticii*, cu importante reflexe metodologice, a cărei validitate a fost demonstrată încă în teza sa de doctorat, *Problemele capitale ale vechii române literare*, 1948.

Situând discuția la nivelul de *obiect al lingvisticii*, avem aici două lingvistici diferite ca obiect și metod de cercetare: *lingvistica limbilor populare* și *lingvistica limbilor literare*. Iată un traseu cognitiv vizând zona înaltă a întemeierii teoretice a științei limbii, unde G. Ivănescu întâlnește imensul efort fondator al lui Eugeniu Coșeriu, cei doi mari lingviști propunând, astfel, câteva concepte corelative unor domenii ale cercetării limbajului. Ei intră în spațiul creativității care schimbă regulile.

Preocuparea lui G. Ivănescu în acest sens o redă el însuși. Mărturia făcută în legătură cu studiile de la Paris, 1934-1935 și contactul cu Antoine Meillet este absolut revelatoare pentru nevoia imperioasă a omului de știință de mare vocație de a reflecta la nivel conceptual: „Pot spune că pe câteva din cărțile sale, am învățat la Paris, și după aceea, lingvistica indo-europeană, și *mi-am pus probleme noi în lingvistica generală* (s.n.). Deși nu eram întotdeauna de acord cu el, în problemele de lingvistică generală, doctrina lui m-a influențat puternic, iar *multilateralitatea preocupărilor sale lingvistice mi-a apărut ca un ideal al muncii științifice* (s.n.) (Iliesi 1990, 133).

Teoria celor două lingvistici a fost dezvoltată în studiul fundamental, *Storia delle parlate popolari e storia delle lingue letterarie*, 1972. Redăm succint esența acestei dicotomii, prin cuvintele autorului ei, dicotomie pe care o explicăm în capitoul introductiv la *Istoria limbii române*, intitulat revelator *Principiile dezvoltării lingvisticii*:

„După noi, deosebirea fundamentală între istoria graiurilor populare și cea a limbilor literare constă în faptul că cele dintâi sunt încă sub influența unui factor material, ca baza articulatorie, pe când celelalte anulează determinările impuse de aceasta, menținând un sistem fonetic care corespunde bazei articulatorii a unui singur dialect sau a unei perioade mai vechi. De aceea în primele întâlnim determinismul caracteristic fenomenelor naturii, iar în celelalte, suprimarea acestui determinism natural, în favoarea unuia de ordin social. Examinarea atentă, lipsită de prejudecăți, a faptelor de limbă ne duce la concluzia că formele primare ale limbajului, anume graiurilor populare, se comportă în unele privințe ca natura și cu o comportare deosebit de aceea a naturii, și deci specific dezvoltării spirituale, vieții sociale, găsim numai la limbile literare. Plecând de la concepția filozofului român Lucian Blaga, care face distincția între *culturile minore* și *culturile majore*, primele fiind culturile etnografice, iar cele din urmă, culturile superioare, am putea vorbi și noi de *spiritul minor*, înălțat în factori naturali, și de *spiritul major*, devenit cu adevărat autonom. Graiurile populare nu se pot fi expresia *spiritului minor*, iar limbile literare, expresia *spiritului major*. Între aceste două forme ale spiritului există nu numai asemănări, dar și o radicală opoziție. Unele dintre principiile după care se conduce dezvoltarea spiritului major și a formelor sale de expresie, care sunt limbile literare, sunt opuse principiilor după care se

conduce dezvoltarea spiritului minor și a formelor sale de expresie, care sunt limbile populare. Avem aici un aspect al dialecticii spiritului, aspect care a scăpat, în general, până astăzi, lingviștilor, ca și istoricilor literari, istoricilor, sociologilor și filozofilor spiritului” (Ivănescu 1980, 14-15).

Carmen-Gabriela Pamfil se ocupă de concepția lingvistică a lui G. Ivănescu într-un foarte interesant studiu, citând din manuscrisele profesorului: „Diviziunea aceasta este mai importantă decât toate celelalte, întrucât fiecare din cele două părți se ocupă cu o categorie complet de realități lingvistice, nu cu părți ale realității lingvistice, cum face fonetica, morfologia etc., și nici cu aspecte, cum face lingvistica statică și cea evolutivă cu cea generală și cea specială (romanică, germanică, românească, balcanică etc.). Cele două diviziuni sunt, de fapt, două lingvistici separate una de alta, care nu-și încalcă domeniile. Eu consider această diviziune, precum (împărțirea) în generală și specială ca fiind cele mai importante și cele dintâi pe care trebuie să le pună lingvistul.” (Ivănescu *apud* Pamfil 2014, 288).

Din concepția analizată, rezultă teoria ivănesciană a *dialectelor literare*, dezvoltată în *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași, 1948. Acceptată de majoritatea lingviștilor români, ea diferă astfel substanțial de concepția lingviștilor bucureșteni: B. P. Hasdeu. Ov. Densusianu, Al. Rosetti și alții, până la apariția cărții lui Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, 1975. Ioan Oprea (2007, 139) observă și el că istoria lingvisticii certifică valabilitatea opiniei lui G. Ivănescu, chiar dacă fenomenul nu este decât foarte rar adus în discuție. În lingvistica timișoreană, ea fost acceptată de Ștefan Munteanu și Vasile D. Țăra, în *Istoria limbii române literare. Privire generală*, 1978, G. Ivănescu fiind profesor la universitatea timișoreană în perioada 1962-1969, unde a format o serie de cercetători care și-au continuat ideile. Luminița Vleja subliniază faptul că „efortul constructiv al gândirii lingvistice a lui G. Ivănescu și vasta sa erudiție au contribuit decisiv la conturarea unei direcții filologice, care s-a întemeiat pe câteva idei fundamentale ale marelui savant” (2013, 409).

Este interesant de reținut faptul că G. Ivănescu a corespondat pe acest subiect cu Eugeniu Coșeriu: „Dacă vei examina fără prejudecăți realitatea lingvistică, vei ajunge la concluzia că există două lingvistici, cu principii și metode de cercetare deosebite, una a cauzalității și alta a libertății, a scopurilor. Este, de altfel, concepția veacului trecut și cred că trebuie să ne întoarcem la ea, bineînțeles, îmbogățind-o cu tot ce un veac de gândire a cântărit în plus. Ea va permite lingvisticii occidentale să urce pe o nouă treaptă” (G. Ivănescu, Scrisoare către Eugeniu Coșeriu, *apud* Munteanu 2011, 63-72).

G. Ivănescu se oprește el însuși asupra modului cum a gândit structurarea celor două concepte, de a căror nouă și importantă era adânc convins:

„Am început să-mi creez o concepție lingvistică proprie deja în anii de studiu în străinătate, când am ajuns la idei care m-au stăpânit mereu și mă stăpânesc și astăzi. La Paris am ajuns la concluzia că adaptările fonetice la baza articulatorie se produc, dacă ne limităm la limbile moderne și medievale în câteva secole. (Este vorba aici de *lingvistica limbilor populare*.) Aduceam astfel o îmbunătățire teoriei lui Philippide despre baza de articulație. La Roma, aprofundând teoriile lui Vossler și Bertoni, acesta din urmă profesorul meu de filologie romanică de la universitatea din acest oraș, ale cărui cursuri le-am urmat, am ajuns la concluzia că trebuie să distingem între o *lingvistică a limbilor literare* și alta, a *graiurilor populare*, că lingvistica din secolul al XIX-lea și al XX-lea era o lingvistică a graiurilor poporului, chiar dacă se ocupa și de limbile literare, că lingvistica limbilor literare trebuia să se inspire din teoriile lingvisticii ale lui Vossler. Bineînțeles, nu trebuie să duiesc libertatea lingvisticii, dar distincția între cele două ramuri ale ei este tot atât de necesară unei situații adecvate a limbii, ca și distincția dintre *lingvistica sincronă* și cea *diacronică*”

sau alte distincții. Am și aplicat amplu principiile de care am vorbit mai sus la dezvoltarea limbii române în *Istoria limbii române*, la i, 1980, iar eleva mea Ileana Oancea le-a aplicat cu succes studiului limbilor romanice” (cf. *Romanitate i istorie. Epistem clasic i literarizare* 1993) (Ilisei 1990, 134-135).

Importanța acestei dicotomii ivănesciene poate fi revelată nu numai în studiul limbii idiomatice, ci și în cercetarea evoluției lingvisticii romanice: „Acceptând, la nivel metateoretic, existența a unei lingvistici a aspectului literar al limbajului, cu alte obiective și cu o altă metodologie decât cea comparativ-istoric, istoria lingvisticii îi anexează o problematică nouă, la fel de legitimă și la fel de interesantă ca și cea tradițională, genetică și comparativă, în care spațiul romanic ocupă un loc central. O asemenea lingvistică atinge chiar în primul rând romanistica, dat fiind că, în lunga etapă premergătoare lingvisticii «moderne», reflexia lingvistică și practica literară cea mai stimulantă, vizează idiomele neolatine în drumul lor spre universalitate. Alături de studiul «originilor» și al evoluțiilor lingvistice romanice, în tradiția indoeuropeană, în gramatici de tip comparativ-istoric, se profilează pentru lingvistica romanică generală necesitatea fundamentării unui studiu, de asemenea comparativ-istoric, plasat însă la nivelul apariției și dezvoltării structurilor romanice cu funcționalitate literară. Se profilează, de asemenea, nevoia unei rescrieri a istoriei acestei științe [...]. Concepția lui G. Ivănescu despre existența a două tipuri de lingvistică: o lingvistică a limbilor populare (reprezentată de lingvistica istorică comparativă a secolului al XIX-lea) și o lingvistică a limbilor literare (ilustrată de școala vossleriană), având ca teren de argumentare celebra dicotomie din istoria lingvisticii generale, dintre neogramatici și idealisti, argumentată polemic de Karl Vossler, constituie un punct de plecare teoretic fructuos pentru depășirea viziunii istorice, prezente în principalele manuale de lingvistică romanică, pentru că reflectă o altă paradigmă de cercetare decât cea impusă de indoeuropenii: o paradigmă la fel de importantă și la fel de tenace, mai ales, raportată la modelele și exigențele speculative ale timpului, nu mai puțin științific, orientând practica și teoria lingvisticii romanice, până la constituirea lingvisticii «științifice», comparativ-istorice.” (Oancea 1993, 25-26).

Pentru a da substanță acestei faze, am analizat manualele de gramatică și de retorică, considerând că avem în ele o «romanistică», dezvoltând o reflexie de natură culturală și cu atenție specială asupra edificării aspectului literar al limbii noilor popoare europene. Limbile vernaculare romanice aveau de biruit «obstacole» interne («neajungerea» limbii) și externe (concurența tenace a latinei), având în fața un ideal static, non-istoric, impus de Antichitate, cel al *excelenței* lingvistice. De asemenea, foarte importante în procesul de standardizare a vernacularelor romanice au fost Academiiile romanice, înființate cu scopul de a realiza o ortografie, o gramatică și un dicționar, esențiale pentru acest proces (v. Oancea 1999, *passim*).

Erudiții filologi care analizau limba ca fenomen de cultură, după un ideal cu rădăcini în Antichitate, nu sunt «strămoșii» romaniților (Mounin 1967, 145), ci primii romaniști, care analizează limbile neolatine, după un corpus de principii, alcătuit din paradigmele teoretice, de tip clasic, ale lingvisticii limbilor literare, retorice și gramaticale.

În încheiere [a acestor precizări], mergând pe aceeași linie, reînțeleg un fapt semnificativ: „Izvorât din necesitate culminează limba în artă» spusese Schuchardt. Formula închide drumul limbii de la natură la cultură, ca și al lingvisticii, care a fost însă invers: de la lingvistica limbilor literare la lingvistica limbilor populare” (Oancea 2012, 51-54).

Nu vom intra în problemele importante și dificile, cum ar fi aceea a schimbărilor lingvistice care ating în special procesele glotogenetice, specifice lingvisticii limbilor populare.

Lingvistica elaborat de Eugeniu Coeriu, la nivel de *obiect al lingvisticii*, înalță cercetarea în zona extrem de complicată a relațiilor dintre limbaj și ceea ce infuzează limbajul ca fenomen profund uman: limbajul și relația cu actul lingvistic concret, limbajul și construcția realului, limbajul și problemele de filozofie (de exemplu, Husserl și Hegel), limbajul ca *enérgeia* (Aristotel, Wilhelm von Humboldt), ceea ce ține seama nu numai de noile reflecții asupra limbajului, de natură cognitivă, pragmatică etc., ci și de istoria gândirii lingvistice, din Antichitate până în contemporaneitate. De altfel, integralismul presupune o asemenea asumare a istoriei, Eugeniu Coeriu fiind lingvistul care a putut-o încorpora și răsputde astfel marilor întrebări ale lingvisticii într-o doctrină lingvistică coerentă și originală de mare amploare.

Se profilează aici o relație decisivă: cea dintre integralism și modul în care este concepută lingvistica la nivelul ramurilor ei constitutive, altfel spus, la *nivelul obiectului* ei. În această privință, Eugeniu Coșeriu depășește viziunea ivănesciană, cantonată la nivelul lingvisticii idiomatice. S-a vorbit despre integralism și în cazul lui G. Ivănescu, dar el are o desfășurare limitată (cf. *Anuar de lingvistică și istorie literară* 2013).

Unicitatea spiritului coerentian aici își are manifestarea plină, iar lingvistica lui a fost numită, pe bună dreptate, *lingvistică integrală*, pe care, în acest context, o putem considera, ca un concept cu adevărat central. „Lingvistica integrală nu cred că poate aspira să devină *main trend* sau *main stream*, curent principal disciplinar. Țelul spre care poate aspira și se manifestă deja în mod legitim spiritul integralismului lingvistic este însă unul mult mai important și pe care l-a sesizat, cu îndrăzneală J. M. Bernardo, încă în 1995: cel al «construcției lingvisticii» ca un nou gen de știință, cu un *obiect mult mai profund* («esențele») și mai cuprinzător (incluzând cele trei mari subdomenii) și având un obiectiv explicativ, mult mai amplu și mai relevant, în cadrul antropologiei (s.n.)” (Borcil 2013, 122). Asupra acestui aspect, sesizat de Mircea Borcil, ne vom opri în continuare.

Una dintre contribuțiile cele mai vechi și cele mai importante ale lui Eugeniu Coșeriu la dezvoltarea lingvisticii, care reprezintă, totodată, un fundament solid pentru majoritatea cercetărilor sale ulterioare și pentru doctrina sa lingvistică, este constituit de definirea *obiectului* acestei științe, „prima sarcină a oricărei științe – fiind, în concepția marelui lingvist român – aceea de a se defini pe sine însăși, adică de a-și defini obiectul, domeniul și limitele sale” (Coeriu 1995, 13). În acest sens, Eugeniu Coeriu definește lingvistica în anul 1951, în lucrarea *Introducere în lingvistică*, astfel: „Lingvistica, numită de asemenea și *știința a limbajului*, *glotologie* sau *glosologie* (fr. *linguistique* sau *science du langage*, ital. *linguistica* sau *glottologia*, germ. *Sprachwissenschaft*, engl. *linguistics*) și, mai puțin propriu, *filologie*, *filologie comparată*, *gramatică comparată*, este știința care studiază din toate punctele de vedere posibile limbajul uman articulat, în general și în formele sale specifice de realizare, adică în actele lingvistice și în sistemele de izogloze care, tradițional sau convențional, se numesc *limbi*” (Coeriu 1955, 13). Noutatea, pentru acea epocă, a acestei definiții, în care lingvistica nu este numai știința limbii, și rezistența ei până în prezent arată că marile idei ale lingvisticii coerente au fost deja intuite și gândite de către Eugeniu Coeriu însuși încă de la început. De altfel, punctul său de vedere asupra limbajului uman articulat – o viziune unificatoare a multiplelor fenomene ale limbajului – este ceea ce va duce la nașterea a-numitei lingvistici integrale.

Structura limbajului uman articulat, ilustrată de către Eugeniu Coeriu în 1978, în lucrarea *Lecții de lingvistică generală*, prezentată în alte cercetări, constă, așa cum a arătat Mircea Borcil, în acea tripartită a limbajului pe trei planuri sau niveluri: nivelul universal, nivelul istoric și nivelul individual. În aceeași ordine a argumentației, lingvistul român reia

și dezvoltă distincția lui Aristotel dintre activitate și produs: *enérgeia* și *ergon*, valorificată și de Wilhelm von Humboldt, la care adaugă conceptul de „competență lingvistică”, de asemenea de sorginte aristotelică. „Una din marile distincții ale concepției lingvistice a lui E. Coseriu, alături de tendința spre integralitate, este fundamentarea sa filosofică. Acest învârtăciu convingerea că lingvistica riscă să se uzeze în abordări parțiale și insuficiente dacă nu își clarifică *pozițiile teoretice clare și de maximă generalitate*” (Munteanu 2005, 127).

Unificând și raportând perspectivele de definire a limbajului la nivelurile acestuia, Eugeniu Coseriu oferă o imagine completă a limbajului uman articulat și a conceptelor care formează profilul acestuia. În viziunea sa, limbajul definit ca activitate în plan universal este reprezentat de vorbire în general, în plan istoric este constituit de limba concretă și în plan individual este reprezentat de actul lingvistic sau discursul; limbajul ca produs, la nivel universal este totalitatea „vorbitului”, la nivel istoric este limba abstractă, și la nivel individual este textul, iar limbajul considerat ca tehnic sau competență este, la nivel universal, competența elocutională, adică „a ști să vorbești în general”, la nivel istoric este competența idiomătică, adică „a ști să vorbești o anumită limbă”, și la nivel individual este competența expresivă, „adică a ști să vorbești în anumite situații, cu anumiți interlocutori și despre anumite lucruri” (Coseriu 2000, 235-237, *passim*; cf. Coseriu 1994b, 31-32).

Din această configurație a limbajului, ce conține distincții teoretice fundamentale, fac parte, astfel, unele dintre cele mai mari concepte ale lingvisticii, precum vorbirea, limba, discursul etc. Aceste concepte sunt asumate, din perspectiva investigației lingvistice, de mai multe tipuri de lingvisti, unele dintre ele deja practicate de către lingviști, iar altele conturate și/sau dezvoltate într-un mod specific de Eugeniu Coseriu însuși.

Prima contribuție fundamentală a lui Eugeniu Coseriu la dezvoltarea lingvisticii este, din punctul nostru de vedere, separarea teoretică a nivelului vorbirii în general de celelalte niveluri ale limbajului, pe baza fenomenelor comune oricărei vorbiri și tuturor limbilor. Justificarea autonomiei vorbirii în general poate fi redusă la două aspecte: există o capacitate generală de a vorbi, pe care vorbitorii o manifestă independent de limba și de situația de comunicare în care vorbesc; și referirea la lumea extralingvistică ține de specificitatea limbajului, nu de o limbă anume (Coseriu 2013, 63-64). De asemenea, Eugeniu Coseriu, referindu-se la cunoașterea lucrurilor, propune o nouă știință a cărui obiect să fie aceasta: *skeologie* (Coseriu 1994b). În acest punct obiectul lingvisticii se situează la nivelul universal al limbajului.

În ceea ce privește lingvistica vorbirii, aproape inexistentă, Eugeniu Coseriu face unele clarificări conceptuale și metodologice revelatoare:

„«Lingvistica vorbirii» ar trebui să studieze tocmai tehnica universală a vorbirii ca atare. Bineînțeles, dacă e adevărat că vorbim totdeauna conform unei anumite tehnici istorice, nu este mai puțin adevărat că vorbim (înainte de toate) și în acord cu o tehnică universală. Aceasta, fiindcă, atunci când vorbim, nu utilizăm numai limba («competența idiomătică»), ci, în aceeași măsură, anumite posibilități universale ale limbajului (de exemplu, intonația) și o serie de posibilități expresive non-«lingvistice» (mimică, gesturile), precum și anumite principii ale gândirii valabile pentru umanitate în general și referința constantă la faptele extralingvistice: contexte obiective, situații, cunoașterea generală a «lumii». Unele din aceste aspecte pot fi, în parte «istorice»; astfel, folosirea anumitor gesturi poate să corespundă tradiției unei anumite comunități, iar pentru stabilirea unei comunicări efective și complete cu persoane din alte comunități, poate fi interesant să se identifice gesturile care se folosesc în aceste comunități (și în celelalte măsură se folosesc). Dar, adesea, este vorba de fapte efectiv «universale»; oricum, posibilitatea de a utiliza asemenea fapte în vorbire este o posibilitate «universală».” (Coseriu 2000, 241).

Al doilea tip de lingvistic recunoscut de Eugeniu Coșeriu este lingvistica idiomatice, cea care, în general, a preocupat și a reținut atenția lingviștilor. Lingvistul român subliniază faptul că lingvistica, tradițională sau modernă, a fost într-o primă instanță o lingvistică a limbilor, adică o lingvistică care s-a focusat asupra planului istoric al limbajului (Coșeriu 2000, 238). Ignorarea celorlalte niveluri ale limbajului, universal și individual, nu este justificată, din punctul de vedere al lui Eugeniu Coșeriu, și de aceea „la fel de necesare pentru înțelegerea efectivă a limbajului” (Coșeriu 2000, 238) sunt, de asemenea, lingvistica vorbirii și lingvistica discursului (sau a textului).

A treia contribuție, și cea mai mare, din perspectiva noastră, a lui Eugeniu Coșeriu pentru cercetarea lingvistică este aceea că scoate textul din zona limbii și îl plasează la un nivel superior, acolo unde trebuie, adică pe un plan independent al limbajului. În concepția coșeriană, și în lingvistica textului, a a cum a gândit-o Eugeniu Coșeriu, textul nu este un nivel de structurare a limbii, ci un nivel autonom al limbajului, fapt pentru care prezintă argumente revelatoare. Textul, ca rezultat, produs al actului lingvistic, este condiționat de situația de comunicare, ceea ce nu este valabil pentru limbă, pentru că actul lingvistic este produs sau creat de vorbitor într-o situație de comunicare, și nu limbă. În realitatea limbajului, cele trei niveluri se suprapun, ele coexistă în cadrul actului lingvistic, singura realitate a limbajului este actul lingvistic. Este interesant faptul că la această realitate a limbajului s-a ajuns cel mai târziu în istoria lingvisticii, și aceasta este opera lui Eugeniu Coșeriu.

Planul individual al limbajului este obiectul lingvisticii textului, foarte puțin dezvoltat în momentul elaborării acestei teorii de către Eugeniu Coșeriu, și pentru care lingvistul oferă o concepție proprie, în 1988, în lucrarea *Lingvistica textului. Introducere la o hermeneutică a sensului*, în care lingvistica textului nu este înțeleasă ca o gramatică transfrastică (deși lingvistul român îi recunoaște validitatea, ceea ce nu face cu alte tipuri de lingvistică a textului practicate de-a lungul timpului), ci ca o hermeneutică a sensului (cf. Coșeriu 2013). Contribuții de mare forță analitică a adus, în domeniul lingvisticii textului, Centrul de studii integraliste de la Cluj, prin Emma Tâmbăianu Morita (2001), Lolita Zagaevschi Cornelius (2005), Oana Boc (2007).

Alte distincții esențiale în cadrul științei lingvisticii au fost realizate, de asemenea, de către Eugeniu Coșeriu: lingvistica generală este definită de acesta ca știința care „studiază limbajul în esență, precum și în aspectele sale generale, fără a se referi la o anumită limbă” (Coșeriu 1955, 19; cf. Coșeriu 2009, 28), iar filozofia limbajului nu studiază limbajul în sine, ci în raport cu alte activități umane, „încercând să stabilească esența și locul limbajului între fenomenele care exprimă esența omului” (Coșeriu 1955, 19; cf. Coșeriu 2009, 29). Această serie este completată prin delimitarea și definirea teoriei limbajului ca știință ce studiază universalul din limbaj (Coșeriu 2009, 29).

Eugeniu Coșeriu a dezvoltat o concepție specifică și în ceea ce privește disciplinele lingvistice particulare sau ramurile lingvisticii, astfel gramatica putându-se diviza, în funcție de nivelurile limbajului, în trei tipuri:

„De altfel, distincția între cele trei niveluri ale limbajului — nivelul vorbirii în general, cel al limbii și cel al discursului sau textului — trebuie făcută și pentru disciplinele lingvistice particulare (între ele, gramatica), deoarece rolul acestor discipline este diferit, în funcție de nivelul la care se referă. Astfel, gramatica, raportată la cele trei niveluri ale noastre, este respectiv: *gramatică generală* (nu „gramatică universală” a tuturor limbilor, un lucru imposibil și absurd, ci teorie gramaticală: formă gramaticii a cărei sarcină este de a defini categoriile verbale — „prile de propoziție” —, categoriile, funcțiile și procedeele

gramaticale), *gramatica descriptiv* (a unei limbi anumite) și *analiza gramatical* (a unui text anumit).” (Co eriu 2000, 244).

Eugeniu Co eriu are un aport major în ceea ce privește delimitarea altor discipline lingvistice particulare și identificarea relației dintre ele, precum dialectologia, sociolingvistica și stilistica limbii: „și atunci disciplina care studiază varietatea în spațiu o avem constituit bine, dialectologia la toate nivelurile; apoi sociolingvistica, cea care ar trebui să studieze diferențierea între practicile sociale și culturale, și stilistica limbii, care studiază aceste diferențe diafactice, în toate nivelurile limbii, însă foarte mult în vocabular, unde avem nevoie de multe ori de această indexare a cuvintelor, adică înțelegerea nivelului de cutare stil de limbă „a.m.d.” (Co eriu 1994b, 25-26).

Redăm în continuare una dintre afirmațiile revelatoare ale lui Eugeniu Coșeriu privind rolul istoriei în cadrul așezării *lingvistice integrale*:

„[...] în istoria limbilor [...] nu trebuie să separăm disciplinele. Istoria limbilor are scopul de a descrie și de a explica ceea ce se numește *schimbarea lingvistică* – adică continuarea creării de limbi prin mijlocirea vorbirii, continuarea obiectivării a vorbirii în tradiții istorice – și pentru aceasta are nevoie de toate punctele de vedere pe care le-am distins (și încă de multe altele). La soluționarea unei probleme istorice va putea contribui, după caz, lingvistica funcțională și dialectologia, sociolingvistica și etnolingvistica, stilistica limbii și sociologia limbajului etc., fiecare din punctul său de vedere, dar cel mai adesea vor contribui, de fapt, mai multe dintre aceste discipline împreună, fiindcă un fapt lingvistic, rareori prezintă numai una din dimensiunile ce-i corespund. Și aceasta nu din cauză că istoria lingvistică ar fi o știință hibridă sau eterogenă, ci pentru că este *știința lingvistică integrală*, întrucât toate aspectele faptelor lingvistice și toate relațiile în care acestea se întâlnesc și pe care le determină și le varsă în istorie” (Co eriu 1996, 148-149).

Esența doctrinei coșeriene și contribuția ei la dezvoltarea lingvisticii este aceea de a fi realizat distincții conceptuale fundamentale:

„Este momentul să explic aici ce înseamnă *pentru mine* lingvistica integrală coșeriană ca «organon» pentru cercetările privind limbajul. Pentru mine, *my Co eriu* (ca să mă exprim metonimic: autor pentru operă) reprezintă, în primul rând, acel Co eriu «al marilor distincții», al distincțiilor fundamentale. Subliniez însă că deosebirile sale privesc mai multe paliere, ce țin de filozofia limbajului și de filozofia științei (sau epistemologia lingvisticii), de teoria limbajului și de lingvistica generală, ceea ce face ca *organon*-ul de care vorbeam – fie-mi permise analogiile – să se constituie din straturi concentrice suprapuse pe nucleul reprezentat de limbaj, acest nucleu aflându-se în relație și cu alte forme de cultură, toate gravitând în jurul omului, creatorul lor, asemeni unor planete într-un sistem solar – cum menționează limbajul este «cea mai apropiată planetă de soare»” (Munteanu 2010, 114).

Afinitățile dintre lingvistica coșeriană și lingvistica gândită sub aspect teoretic și metodologic de G. Ivănescu au început să devină relevante odată cu penetrarea tot mai profundă a lingvisticii coșeriene în lingvistica românească, și dincolo de importantul Centru de studii integraliste de la Cluj. Astfel, volumul omagial realizat cu ocazia a 100 de ani de la nașterea lui G. Ivănescu, 2013, este semnificativ și pentru procesul mai general al relației, dezvoltate în timp, dintre lingvistica coșeriană și lingvistica românească pe care am urmărit-o și într-un alt articol (Oancea, Obrocea 2015). Printre altele, se vorbește aici, în mai multe studii de integralism, ce poate fi descoperit și la G. Ivănescu ca atitudine epistemologică fundamentală.

„Aceast privire asupra a dou destine științifice, care evoluează în același timp în spații formative diferite poate releva mai pregnant ideea importanței pe care o are «mediul» asupra evoluției personalității unui om de știință. Aceasta, poate, a determinat să propunem culturii universale un înv țat care a lăsat cea mai interesantă istorie a limbii române [...] și un altul, care ne-a explicat arhitectura limbajului omenesc în întregimea lui” (Munteanu 2014, 217) i, am ad uga, e afodajul cercet rii acestuia la nivel conceptual.

Analiza noastr a vizat dou modalit ți de a privi lingvistica și constituenții ei, fără a intenționa o comparație între ele, întrucât sunt diferite ca origini i fundamentare teoretic , deși sunt convergente în anumite privințe. Se deschid însă câteva probleme importante de natur cognitiv , cum ar fi aceea, fundamental , a schimb rilor lingvistice în diacronie: cauzalitate *versus* finalitate, care pretind o investigație specială.

Trebuie, totuși, să observăm amploarea gândirii coșeriene, care duce meditația lingvisticii pân în momentul primar de realizare a actului lingvistic, G. Iv nescu r mândând pe terenul propriu-zis al limbii, al nivelului idiomatic al limbajului. Nu putem s nu reținem din această succint analiz , ca i din m rturisirile lui G. Iv nescu i ale lui Eugeniu Coșeriu, efortul cognitiv al celor doi savanți români din zona esențială a ceea ce am numit *marile concepte ale lingvisticii*.

Referințe bibliografice

- Boc. Oana. 2007. *Textualitatea „poetic ” și lingvistica integrală. O abordare funcțional-tipologic a textelor literare ale lui Arghezi i Apollinaire*. Cluj-Napoca: Clusium.
- Bojoga, Eugenia. 2012. *90 de ani de la na terea lui Eugeniu Co eriu*, in „Dacoromania”, serie nou , XVII, nr. 1, Cluj-Napoca, p. 81-87.
- Borcil , Mircea. 2003. *Sextil Pu cariu – un mare precursor al lingvisticii integrale*, in *Întâlniri între filologi români i germani*. Actele colocviului de la Cluj-Napoca, 24–26 mai 2002 – *Deutsche und rumänische Philologen in der Begegnung*. Akten des gleichnamigen Kolloquiums in Cluj-Napoca, vom 24.–26. Mai 2002. Editate de/Herausgegeben von Arthur Greive, Ion Talo , Ion M rii, Nicolae Mocanu. Cluj-Napoca: Editura Clusium, p. 66-79.
- Borcil , Mircea. 2015. *Cu privire la concepția fondatoare a lui Sextil Pușcariu*, in *Caietele Sextil Pu cariu*. Actele Conferin ei Interna ionala „ZILELE SEXTIL PU CARIU”, Edi ia I, Cluj-Napoca, 12–13 septembrie 2013. Ia i: Editura Universit ii „Alexandru Ioan Cuza”, p. 29-35.
- Borcil , Mircea. 2013. „*V-am descoperit... ca pe adev rata lumin a c ut rilor vie ii mele*”, in „Limba român ”, V-VI, 215-216, p. 16-18.
- Co eriu, Eugeniu. 1994a. *Lingvistic din perspectiv spa ial i antropologic . Trei studii*. Cu o prefa de Silviu Berejan i un punct de vedere editorial de Stelian Dumistr cel. Chi in u: „ tiin a”.
- Co eriu, Eugeniu. 1994b. *Competența lingvistică*, in *Prelegeri i conferințe (1992-1993)*. Supliment al „Anuarului de lingvistic i istorie literar ”, XXXIII (1992-1993). Ia i: Institutul de Filologie român „A. Philippide”, p. 27-47.
- Co eriu, Eugeniu. 1994b. *Prelegeri i conferințe (1992-1993)*. Supliment al „Anuarului de lingvistic i istorie literar ”, XXXIII (1992-1993). Ia i: Institutul de Filologie român „A. Philippide”.
- Co eriu, Eugeniu. 1995. *Introducere în lingvistic* . Traducere de Elena Ardeleanu i Eugenia Bojoga. Cuvânt înainte de Mircea Borcil . Cluj: Editura Echinox.
- Co eriu, Eugeniu. 1997. *Sincronie, diacronie i istorie. Problema schimb rii lingvistice*. Versiune în limba româna de Nicolae Saramandu. Bucure ti: Editura Enciclopedic .
- Co eriu, Eugeniu. 2000. *Creativitate i tehnic lingvistic . Cele trei niveluri ale limbajului*, in *Lecții de lingvistic general* . Traducere din spaniol de Eugenia Bojoga. Cuvânt înainte de Mircea Borcil . Chi in u: Editura ARC, p. 232-248.

- Co eriu, Eugeniu. 2000. *Lecții de lingvistică generală*. Traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga. Cuvânt înainte de Mircea Borcil. Chi in u: Editura ARC.
- Co eriu, Eugeniu. 2000. *Limba funcțională*, in *Lecții de lingvistică generală*. Traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga. Cuvânt înainte de Mircea Borcil. Chi in u: Editura ARC, p. 249-274.
- Co eriu, Eugeniu. 2004. *Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii*. Ediție în limba română de Nicolae Saramandu. Traducere revizuită de Nicolae Saramandu. București: Editura Enciclopedică.
- Co eriu, Eugeniu. 2009. *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*. Antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Finaru. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Co eriu, Eugeniu. 2009. *Determinare în cadru*, in *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*. Antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Finaru. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, p. 198-233.
- Co eriu, Eugeniu. 2011. *Istoria filozofiei limbajului de la începuturi până la Rousseau*. Ediție nouă, augmentată de Jörn Albrecht, cu o remarcă preliminară de Jürgen Trabant, versiune românească și indice de Eugen Munteanu și Mădălina Ungureanu, cu o prefață la ediția românească de Eugen Munteanu. București: Humanitas.
- Co eriu, E. 2013. *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului*. Ediția îngrijită de Jörn Albrecht. Versiune românească și index de Eugen Munteanu și Ana-Maria Prisacaru, cu o postfață de Eugen Munteanu. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Dehelean (Vîlcu), Dina. 2013. *Întemeierea teoretică a lingvisticii în integralism și generativism. Abordare comparativă de ansamblu cu aplicare la problematica determinării*. Teză de doctorat. Conducător științific: Mircea Borcil. Cluj-Napoca: Universitatea Babe-Bolyai.
- Gheție, Ion. 1975. *Baza dialectală a românei literare*. București: Editura Academiei.
- Ilișei, Grigore. 1990. *Portrete în timp*. Iași: Junimea.
- Iv nescu, G. 1948. *Problemele capitale ale vechii române literare*, in „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»”, XI-XII, p. 1-412.
- Iv nescu, G. 1972. *Storia delle parlate popolari e storia delle lingue letterarie*, in „Philologica”, II, Craiova, p. 5-25.
- Iv nescu, G. 1980. *Istoria limbii române*. Iași: Junimea.
- Mihail, Zamfira. 2014. *Etnolingvistica în scrierile lui G. Iv nescu și în perspectivă europeană*, in „Anuar de lingvistică și istorie literară”, T. LIII, 2013, Număr special Lucrările colochiului internațional G. Iv nescu – 100 de ani de la naștere (Iași, 1-2 noiembrie 2012). Coordonator: Carmen-Gabriela Pamfil. București: Editura Academiei Române, p. 153-168.
- Mounin, Georges. 1972. *La linguistique du XX-e siècle*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Munteanu, Cristinel. 2010. *Lingvistica integrală ca organon pentru cercetările privind limbajul*, in „Limba română”, XX, nr. 11-12, Chi in u, p. 110-123.
- Munteanu, Cristinel. 2012. *Lingvistica integrală coșeriană. Teorie, aplicații și interviuri*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Munteanu, Eugen. 2005. *Eugenio Co eriu. Fundamente filosofice ale unei lingvistici integrale*, in *Ideea europeană în filosofia românească (I)*, Număr special al revistei „Hermeneia”. Coordonator: Ștefan Afloroaei. Iași: Editura Fundației AXIS, p. 126-135.
- Munteanu, Eugen. 2011. *Gheorghe Iv nescu și Eugeniu Co eriu – semnificații ale unei prietenii*, in „Anuar de lingvistică și istorie literară”, T. LI, Lucrările colochiului internațional «Eugeniu Co eriu – 90 de ani de la naștere» (Iași – Botoșani, 27-29 iulie 2011), p. 63-72.
- Munteanu, Lucia-Gabriela. 2014. *Conceptia lui G. Iv nescu și a lui Eugeniu Coșeriu despre limbajul poetic (I)*, in „Anuar de lingvistică și istorie literară”, T. LIII, 2013, Număr special Lucrările colochiului internațional G. Iv nescu – 100 de ani de la naștere (Iași, 1-2 noiembrie 2012). Coordonator: Carmen-Gabriela Pamfil. București: Editura Academiei Române, p. 185-204.
- Munteanu, Ștefan, Țăra, Vasile D. 1978. *Istoria limbii române literare. Privire generală*. București: Editura Didactică și Pedagogică.

- Oancea, Ileana. 1979-1982. *Lingvistic general i comparat . Elemente de filologie romanic .* Partea I-II. Timișoara: Tipografia Universității din Timișoara.
- Oancea, Ileana. 1993. *Romanitate i istorie. Epistem clasic i literarizare.* Timișoara: Editura de Vest.
- Oancea, Ileana. 2012. *Importanța principiilor directoare în cercetarea lingvistică: Profesorul G. Iv nescu*, in „Analele Universității de Vest din Timișoara”. Seria Științe filologice, L, p. 51-54.
- Oancea, Ileana. 2013. *Elogiul spiritului creator*, in „Anuar de lingvistic i istorie literar ”, T. LIII, 2013, Num r special *Lucr rile colocviului interna ional G. Iv nescu – 100 de ani de la na tere (Ia i, 1-2 noiembrie 2012)*. Coordonator: Carmen-Gabriela Pamfil. Bucure ti: Editura Academiei Române, p.
- Oancea, Ileana, Obrocea, Nadia. 2013. *Centre d'études intégralistes de Cluj. Quelques repères*, in Eugenia Bojoga, Oana Boc, Dumitru-Cornel Vilcu, in *Coseriu: Perspectives contemporaines. Actes du deuxième Colloque International d'études cosériennes CoseCluj 2009, 23-25 septembrie*, Cluj-Napoca, Roumanie, Tome 1, Presa Universitar Clujean , p.193-207.
- Oancea, Ileana, Obrocea, Nadia. 2013. *Reflexe ale lingvisticii romanice în câmpul integralismului lingvistic*, în *Quaestiones Romanicae*. Szeged: JATEPress, p. 557-576.
- Oancea, Ileana, Obrocea, Nadia. 2015. *Linguistic Integralism in the Context of Romanian Culture*, in *OLTRE SAUSSURE. L'eredità scientifica di Eugenio Coseriu*. A cura di Vincenzo Orioles e Raffaella Bombi. Firenze: Franco Cesati, p. 289-300.
- Obrocea, Nadia. 2015. *Resorturile absurdului în teatrul lui Eugen Ionescu. O perspectiv lingvistic , in Quaestiones Romanicae*, nr. III/1, Szeged/Timi oara: JatePress/Editura Universit ții de Vest din Timi oara, p. 273-283.
- Oprea, Ioan. 2007. *Lingvistica limbii populare i lingvistica limbii literare*, in *Elemente de filozofie a limbii*. Ia i: Institutul European, p. 139-142.
- Pamfil, Carmen-Gabriela. 2014. *Concepția lui G. Ivănescu*, în „Anuar de lingvistic i istorie literar ”, T. LIII, 2013, Num r special *Lucr rile colocviului interna ional G. Iv nescu – 100 de ani de la na tere (Ia i, 1-2 noiembrie 2012)*. Coordonator: Carmen-Gabriela Pamfil. Bucure ti: Editura Academiei Române, p. 285-298.
- Saramandu, Nicolae. 1996. *Lingvistica integral . Interviu cu Eugeniu Co eriu*. Bucure ti: Editura Funda iei Culturale Române.
- Savin, Petronela. 2014. *G. Iv nescu i Eugeniu Co eriu. Preocup ri pe terenul etmolingvisticii*, in „Anuar de lingvistic i istorie literar ”, T. LIII, 2013, Num r special *Lucr rile colocviului interna ional G. Iv nescu – 100 de ani de la na tere (Ia i, 1-2 noiembrie 2012)*. Coordonator: Carmen-Gabriela Pamfil. Bucure ti: Editura Academiei Române, p. 343-347.
- T mâianu, Emma. 2001. *Fundamentele tipologiei textuale. O abordare în lumina lingvisticii integrale*. Cluj-Napoca: Clusium.
- T mâianu-Morita, Emma. 2002-2003. *Semnificația lingvisticii coșeriene în viziunea lui Takashi Kamei. Dup dou zeci de ani*, in „Dacoromania”, serie nou , VII-VIII, Cluj-Napoca, p. 101-114.
- Țăra, Vasile D. 2014. *Direcția ivănesciană în cercetarea limbii române literare*, in „Anuar de lingvistic i istorie literar ”, T. LIII, 2013, Num r special *Lucr rile colocviului interna ional G. Iv nescu – 100 de ani de la na tere (Ia i, 1-2 noiembrie 2012)*. Coordonator: Carmen-Gabriela Pamfil. Bucure ti: Editura Academiei Române, p. 383-393.
- Vilcu, Cornel Dumitru. 2010. *Orizontul problematic al integralismului*, vol. 1. *Integralism i fenomenologie*. Cluj: Argonaut & Scriptor.
- Vleja, Luminița. 2014. *G. Iv nescu i lingvistica limbilor literare*, in „Anuar de lingvistic i istorie literar ”, T. LIII, 2013, Num r special *Lucr rile colocviului interna ional G. Iv nescu – 100 de ani de la na tere (Ia i, 1-2 noiembrie 2012)*. Coordonator: Carmen-Gabriela Pamfil. Bucure ti: Editura Academiei Române, p. 403-411.
- Vossler, Karl. 1904. *Positivismus und Idealismus in der Sprachwissenschaft: eine sprachphilosophische Untersuchung*. Heidelberg: Carl Winter.
- Zagaevschi Cornelius, Lolita. 2005. *Funcții metaforice în Luntrea lui Caron de Lucian Blaga. Abordare în perspectiv integralist .* Cluj-Napoca: Clusium.